

PERGE KAZILARINDA BULUNAN SIKKELER HAKKINDA ÖN-RAPOR

Oğuz TEKİN

Bugünkü Antalya ili sınırları içinde, kent merkezinin 15 km. kadar doğusunda, Aksu bucağı, Murtuna köyü yakınında yer alan antik Perge kentinde 1946 yılından bu yana arkeolojik kazı ve araştırmalar sürdürülmektedir¹. Bu makalede 1956-1983 yılları arasında Perge kazılarında bulunan sikkeler hakkında kısa bir bilgi verilecektir².

Yaklaşık 40 yıldır sürdürülmekte olan Perge kazılarında ele geçen tüm sikkeler yaklaşık 1500 adettir. Fakat bu sikkelerin büyük çoğunluğu fazla korozyonlu olduklarından temizlenememiş ve üzerlerinde herhangi bir çalışma yapılamamıştır. Çalışmalar, bu temizlenemeyen sikkeler ile kırık, parçalar halindeki sikkeler dışında kalan 331 adet sikke üzerinde yürütülmüştür. Bir katalog çalışmasıyla ele alınan 331 adet sikke üzerinde yapılan incelemeler ayrıca yayınlanacağından, burada yalnızca özet bilgi vermekle yetinilecektir³.

Antalya Arkeoloji Müzesi'nden kısa bir süre için teslim alınan⁴ sikkelerin temizlenmesi için gerek ilgili Müze Müdürlüğü'ne gerekse İstan-

1 Kazılara ilk olarak 1946 yılında başlanmış, bir süre ara verildikten sonra 1953 yılından 1957 yılına değin tekrar devam edilmiş ve 10 yıllık bir aradan sonra 1967 yılında kazılara yeniden başlanmıştır. O tarihten bu yana aralıksız sürdürülen kazı ve araştırmaların raporları ilgili yıllara ait TTK Belleteni ve Türk Arkeoloji Dergilerinde yayınlanmaktadır.

2 Sikkeler üzerinde çalışmaya izin veren kazı başkanı sayın Jale İnan'a teşekkürü borç bilirim.

3 Bu makalede geçen «kazılarda ele geçen sikkeler» ya da «tüm sikkeler» gibi sözlerden, üzerinde çalışılabilen 331 adet sikke anlaşılmalıdır.

4 Sikkeleri Antalya Arkeoloji Müzesi'nden teslim alma sırasında her türlü kolaylığı gösteren Müze Müdürü sayın Kayhan Dörtlük'e, Müdür Yardımcısı sayın Selahattin Kor'a ve Sikke Bölümü Müze Araştırmacısı sayın Cihan Tibet'e teşekkür ederim.

bul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'ne yaptığımız başvurulardan olumlu sonuç alamayınca, kendi olanaklarımız —yalnızca cam elyafı kalem ve fırça kullanarak— temizleme işlemleri yapılabilmiş, bu nedenle daha kısıtlı ve dolayısıyla daha az sayıdaki sikke üzerinde çalışılabilmektedir⁵.

1985 Temmuz ayında Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yaptığımız bir ön çalışmada Perge kazıları sırasında ele geçen ve müzeye teslim edilen tüm sikkelerin toplamının 1500 adet olduğu saptanmıştır⁶. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi bu sayıya kırık, parçalar halindeki ve incelemede herhangi bir sonuç alınması olanaksız birkaç yüz adet sikke de dahildir. Sikkelerin çoğu da öylesine fazla korozyona uğramıştır ki, laboratuvarında kimyasal ya da mekanik bir temizleme yapılmaksızın teşhis etmek hemen hemen olanaksızlaşmıştır. Fırça ve cam elyafı kalem kullanılarak temizlenebilen 331 adet sikke dışında kalan ve incelenmeyen sikkeler içerisinde 25 adet Grek, 669 adet Roma, 76 adet Bizans ve 9 adet de İslâmi sikkenin olabileceğini sanmaktayız. Bu saptama dışında kalan 398 adet sikke ise fazla korozyonlu olmaları nedeniyle hiç teşhis edilememiştir.

Perge kazılarının 1946 yılında başlamış olmasına karşın sikke kayıtlarına ancak 1956 yılından itibaren rastlanmakta ve o yıl 27 adet sikke bulunduğu anlaşılmaktadır. 1967 yılına değin geçen 10 yıllık sürede kazılara ara verilmiş, 1967'den 1983 yılına değin sürdürülen kazılarda ise kesintisiz her yıl sikke ele geçmiştir.

1984 yılından buyana bulunan sikkeler bu çalışmaya dahil edilmemiştir. En fazla sikke 1983 yılında Pylon Derzi'nde bulunmuştur. Yayınlanmamış kazı raporlarında, Demetrios-Apollonios Taki'nin onarım çalışmaları sırasında yapılan kazıda, «... yüzeyden, pylon taşlarının derzlerinden ve tabakalardan 555 adet sikke ele geçtiği, bunların 326'sının

5 Sikkeler üzerindeki çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen hocam sayın Nezahat Baydur'a teşekkür borçluyum. Ayrıca, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Sikke Kabinesi Şefi sayın Nokrman Olcay ve aynı kabinede görevli sayın Turan Gökyıldırım da çalışmalarım sırasında yardımcı olmuşlardır, kendilerine teşekkür ederim. Bu arada sikkelerin fotoğraflarını çekebilmem için teknik bilgi ve yardımı sağlayan İstanbul Arkeoloji Müzeleri Fotoğraf Laboratuvarı şefi sayın Turan Birgili'ye de teşekkürlerimi sunarım.

6 Bu sayı, Sardes kazılarında bulunan sikkeler ile karşılaştırıldığında oldukça azdır. Sardes kazılarında bulunan sikkeler 10.000'in üzerindedir.

pylonların kaldırılması sırasında pylon taşlarının derzlerinde ve taşların altında bulunduğu» kaydedilmiştir.

Grek Sikkeleri

Kazılar sırasında ele geçen tüm sikkeler içerisinde Grek sikkeleri oldukça azdır⁷. Bunların da yarıya yakın kısmı ya yüzey buluntusu ya da satın alınma yoluyla ele geçmiştir. Gerçekte Pamphylia bölgesinde yer alan ve sikke darbeden kentlerin⁸ sayısı da diğer bölgelere oranla azdır. Pamphylia bölgesinde en erken sikke darbetmeye başlayan kentler Aspendos ve Side'dir (yak. İ.Ö. 500-400); diğer kentler ise İ.Ö. 4. yüzyıl ve sonrasında yani Büyük İskender döneminden itibaren sikke darbetmeye başlamışlardır. Nitekim bölgenin tarihi de bu dönemden başlayarak daha iyi bilinmektedir.

Kazılarda bulunan Grek sikkelerinin azlığı, Perge'de yoğun bir Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerinin yaşanmasıyla açıklanabilir. Kazılar sırasında bulunan Grek sikkelerinin çapları 12 ile 32 mm. arasında değişmektedir; imparatorluk sikkelerinin çapları genelde 20 mm.'nin üzerinde olup, ağırlıkları da 7-12 gr. arasındadır.

Grek sikkelerinin en erkene tarihleneni, yine bir yüzey buluntusu olan (1979) Phaselis'e ait 4.00 gr. ağırlığında ve 16 mm. çapında bronz bir birimdir (İ.Ö. 4. ve 3. yüzyıllar). Bu sikkenin ön yüzünde bir gemi pruvası, arka yüzünde geminin arka kısmı ile Phaselis adının ilk dört harfi vardır.

Roma Sikkeleri

Perge'de ele geçen ve birkaç tanesi dışında tümü bronz olan Roma sikkeleri Augustus'tan (İ.Ö. 27 - İ.S. 43) Markianos'a (İ.S. 450-57) değin uzanmaktadır. Sikkelerin büyük çoğunluğu Konstantinopolis, Kyzikos, Nikomedia, Antiokhia ve Aleksandria gibi doğu darphanelerinde darbedilmişlerdir. Sardes kazılarında bulunan Roma sikkelerinde olduğu gibi⁹

7 Grek sikkeleri, 46 adet; Roma sikkeleri, 187 adet; Bizans sikkeleri, 97 adet.

8 Aspendos, Attaleia, Magydos, Olbia, Perge, Ptolemaios, Side ve Silyon.

9 T. V. Buttrey, et al., *Greek, Roman and Islamic Coins From Sardis*, London 1981, s. 95.

Perge'de de en fazla darp Kyzikos'tadır. Sikkelerin büyük çoğunluğu İ.S. 320-395 yıllarında darbedilmiş olup, özellikle Konstantinos I, Konstantios II, Theodosios I, Arkadios ve Honorios'a aittir. Augustus'tan Diokletianos'a değin geçen sürede darbedilen sikkelerden yalnızca 14 adet bulunmasına karşılık Diokletianos'tan Honorios dönemi sonuna kadar darbedilmiş 174 adet sikke ele geçmiştir. Böylece, Perge'de bulunan Roma sikkelerinden imparatorluğun ilk üçyüz yılı içine tarihlenenlerin sayıca az olduğu, Diokletianos'un İ.S. 294'teki reformundan sonra darbedilenlerin ise sayıca çok fazla olduğu ve özellikle Theodosios I, Arkadios ve Honorios dönemlerine ait sikkelerin toplam sikkeler içinde büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir.

Bizans Sikkeleri

Perge'de bulunan Bizans sikkelerinin tamamı bronz olup, büyük çoğunluğunu 40 nummia değerindeki follisler oluşturmaktadır. Altın ya da gümüş Bizans sikkesi hiç ele geçmemiştir. En fazla darp —diğerleriyle karşılaştırılamayacak oranda— Konstantinopolis'tedir.

Kazılar sırasında bulunan Bizans sikkelerinin tümü İ.S. 6. yüzyıl başı ile 7. yüzyılın ilk çeyreği, yani yaklaşık 100 yıllık bir zaman dilimi içine tarihlenmektedir. Sikkeler, Justinos I'den (İ.S. 518-527) başlayarak, kronolojik silsileyi bozmadan Heraklios'a (İ.S. 610-641) değin gitmektedir. Böylece, görülmektedir ki, Perge'de bulunan Bizans sikkeleri birbirini izleyen yedi imparatora (Justinos I, Justinianos I, Justinos II, Tiberios II, Maurikios, Phokas ve Heraklios) aittir.

**A PRELIMINARY REPORT ON COINS FOUND AT PERGE
(SUMMARY)**

Oğuz TEKİN

The ancient city of Perge is situated near the village of Murtuna in the district of Aksu, approx. 15 kms. to the east of Antalya. Excavations at Perge were first begun in 1946 and except for some short intermissions, have continued up to the present day.

The total number of coins found in the 40 years excavation period is about 1500. However, since the great majority of these coins have been affected by corrosion, it was impossible to clean them or to make a study on all of them. This study deals with only 331 coins and does not include uncleanable, corroded or fragmented ones.

The general condition of the Perge excavation coins is poor. So the identification and analysis required for publication was not an easy task. Besides the 331 coins on which this study concentrates, 25 Greek, 669 Roman, 76 Byzantine and 9 Islamic coins were identified although, due to the poor condition of the coins, this initial identification may not be totally accurate. A further 398 coins could not be identified at all.

The largest number of coins was found at a place known as *Pilon Derzi* in 1983. In the as yet unpublished excavation reports, it is recorded that 555 coins were found in the Pilon Derzi excavation which was carried out in connection with the restoration of the Arch of Demetrios-Apollonios.

The proportion of Greek coins found in the excavations, nearly of which were surface finds, is relatively small. At Perge most of the Greek coins found range from 12 mm. to 32 mm. in diameter; the diameters of the Greek Imperial coins (e.g. the coins struck largely at

eastern mints under Roman rule during the first, second and third centuries. A. D. with local types and usually with Greek legends) are over 20 mm. and the weights range from 7 g. to 12 g.

The earliest excavation coin found at Perge is that of Phaselis. This issue, 4.00 in weight and 16 mm. in diameter, has a prow of a galley on its obverse and a stern of a galley with the first four letters of the Phaselis' name in Greek on its reverse.

All the Roman coins found at Perge are bronze but a few and extend in time from Augustus (27 B.C. - 43 A.D.) through the reign of emperor Marcian (450-7 A.D.). The great bulk of the Roman coins were struck between 320-395 A.D., especially during the reigns of Constantine I, Constantius II, Theodosius I, Arcadius and Honorius. The Byzantine coins found at Perge were bronze and most of them were folles. The coins extend from the reign of Justin I (518-27 A.D.) to Heraclius (610-41 A.D.) without intermissions.